

Ksenija
Škarić

Suodlučivanje u konzervatorskoj struci

Sharing Conservation Decisions, međunarodni tečaj

Italija, Francuska, 16.10.-10.11.2006.

ORGANIZATOR: ICCROM

Sharing Conservation Decisions: Lessons learnt from an ICCROM course, (ur.) Rosalia Varoli-Piazza, Roma, ICCROM, 2007., 175 str.

Tečaj

Dok sam gledala Rosaliju Varoli-Piazza, direktoricu tečaja *Sharing Conservation Decisions*, Gaëla de Guichena, dugogodišnjeg zamjenika generalnog direktora ICCROM-a (International Center of Conservation and Restoration of Monuments) i Aparnu Tandon, ICCROM-ovu projekttnu specijalicu, kako ogrnuti zavjesama i glava omotanih ručnicima svečano izlaze iz pokrajnje sobice da nam priopće presudu o tome koja je skupina polaznika uvjerljivije obranila svoju tezu, mi "Lascaux forever" ili oni "Lascaux for all", pomislila sam: "Bože, jesam li se zaista došla ovamo zabavljati?" Tjedan dana kasnije objasnilo mi se. Na konvencionalnoj prezentaciji u pariškom muzeju Quai Branly, bez prethodnog dogovora, mi polaznici koordinirano smo počeli uljudnim, ali nemilosrdnim pitanjima razgrtati debele naslage kolonijalne pljačke i nadutosti koje su nam predstavljene umjesto kulturnog koncepta te ustanove, zato jer smo upravo prošli doista temeljitu obuku u timskom prosuđivanju i vrednovanju.

Sharing Conservation Decisions međunarodni je tečaj koji ICCROM organizira svake druge godine u Rimu. To je jedini njihov tečaj koji nije specijaliziran za neko određeno područje, već je namijenjen razvoju komunikacije među specijalnostima. Cilj je tečaja upoznati polaznike različitog porijekla i različitih disciplina u okviru zaštite kulturne baštine s mogućnostima organizacije struke zasnovane na interdisciplinarnom pristupu i načelima održivog konzerviranja. Naša se grupa sastojala od arheologa, arhitekata, fizičara, povje-

sničara, kustosa, konzervatora i restauratora različitih specijalnosti iz obrazovnih, stručnih ili znanstvenih ustanova, muzeja ili državne uprave, a među nama je bilo i privatnika. Zajedničko nam je bilo da smo do tada svi već barem nekoliko godina bili profesionalno angažirani na nekom od područja zaštite kulturne baštine.

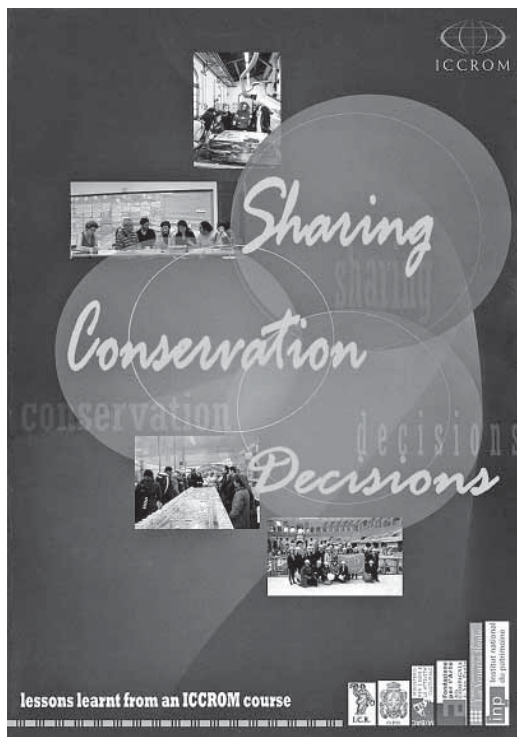
Tečaj je održan u suradnji s talijanskim Ministarstvom kulture, restauratorskim centrima Istituto Centrale per il Restauro u Rimu i Opificio delle Pietre Dure u Firenci te visokim školama za konzerviranje i restauriranje La Venaria Reale u Torinu i Institut national du patrimoine u Parizu. Okupio je preko trideset predavača i sedamnaest polaznika izabranih između 111 kandidata temeljem životopisa, motivacijskog pisma i ključa nacionalne, kontinentalne i stručne zastupljenosti. Dobro ste pročitali, u ICCROM-ovim tečajevima uobičajeno je da predavača bude više nego polaznika, nerijetko i dvostruko. Iz učionice smo izašli u studentske posjete restauratorskim centrima Istituto Centrale per il Restauro i Opificio delle Pietre Dure, Nacionalnoj knjižnici u Firenci te konzervatorsko-restauratorskim projektima *in situ* u Herculanumu, San Martinu i Assisiju. U Firenci smo razgovarali s konzervatorima-restauratorima koji su ondje bili u vrijeme poplave 1966. godine, kada je u pomoć došao velik broj volontera iz cijelog svijeta. To je dovelo do dotada neviđene razmjene restauratorskih znanja i iskustava. U bazilici Sv. Franje u Assisiju susreli smo se s kolegama koji su nakon potresa iz tristo tisuća pronađenih fra-

gmenata uspjeli djelomično rekonstruirati Giottove i Cimabueove zidne slike. Tečaj je dovršen putovanjem u Pariz, gdje smo obišli Musée du Quai Branly, Musée des Arts et Métiers i Musée d'Histoire Naturelle te visoku školu za konzerviranje i restauriranje Institut national du patrimoine.

Knjiga

Sažeci predavanja održanih na tečaju objavljeni su godinu dana kasnije u knjizi *Sharing Conservation Decisions - Lessons learnt from an ICCROM course*. Tiskana je u engleskoj i talijanskoj inačici, a uz knjigu je priložen CD na kojem su obje verzije, podaci o tečaju, sudionicima i predavačima, bibliografija i usporedni englesko-talijansko-francuski rječnik najvažnijih pojmova vezanih uz temu. Što vam korisno ta knjiga može donijeti? Ako izvan Hrvatske tražite izvore financiranja za svoj projekt, svakako pročitajte tekst Roberta Gowinga o uvjerljivom i otmjenom žicanju. Jane Thompson predstavila je projekt kojim je od Davida W. Packarda (Hewlett & Packard) priskrbila znatna sredstva za konzerviranje Herculanuma. Radite li za Ministarstvo kulture, zacijelo ćete htjeti pročitati tekst Vincenta Négrija o usporedbi zakonodavstava europskih zemalja u području zaštite spomenika. Možete me pitati: "Što se nas tiču nevolje Kenijaca s termitima?" Ne tiču nas se dok ne počnemo čitati. Onda čitamo da se svaka kultura predstavlja iz vlastitog konteksta. Mnoge kulture nemaju materijalnu baštinu, ali imaju baštinu vrijednu čuvanja i zaštite. Za njih je UNESCO nakon stoljeća europocentričnog drijemeža smislio pojam nematerijalne baštine. Afrikanci imaju malo materijalne baštine jer im doslovce sve pojedju termiti. No imaju nematerijalnu koja je očarala ostale kontinente.

Na CD-u je priložen i tekst *European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations* (E.C.C.O.), smjernica za standardizaciju konzervatorsko-restauratorskog procesa, proizišao iz istraživanja iskustava u zemljama Europske Unije. Prema njima konzervatorsko-restauratorska procedura treba slijediti



ti ovaj protokol: 1. Inicijacija konzervatorsko-restauratorskog projekta, 2. Preliminarno istraživanje, dijagnostika, odluka o tretmanu, 3. Oblikovanje programa i odobrenje, 4. Konzervatorsko-restauratorska intervencija, 5. Praćenje i vrednovanje intervencije, 6. Dokumentacija, 7. Održavanje i preventivno konzerviranje, te za svaku nabrojenu fazu: Odabir izvođača. U svim nabrojanim koracima u tim treba biti uključen konzervator-restaurator, što je E.C.C.O.-ov službeni naziv za restauratora. U nas su restauratori isključeni iz većine nabrojanih procesa, a to jako otežava posao onima koji donose strateške odluke. Doznajemo da se zemlje Europske Unije obvezuju usvojiti pravne mjere koje će osigurati da se ova procedura poštuje.¹

¹ Ako vas je nešto od nabrojenog zainteresiralo, knjigu možete naručiti putem interneta na adresi: www.iccrom.org/eng/news_en/2007_en/various_en/12_13pubsharing_en.shtml. ICCROM ju je odlučio ponuditi po cijeni poštarine.

Popudbina za dobru praksu

Upravo u vrijeme našeg tečaja u Rimu u Restauratorskom centru Ludbreg održavalo se *Međunarodno savjetovanje o konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti* – ICOR, u organizaciji Ministarstva kulture, UNESCO-a, Hrvatskoga restauratorskog zavoda i nacionalnog odbora ICOMOS-a. Između ostalih predavanje je održala i Aparna Tandon, a bilo je posvećeno integriranju očuvanja baštine u plan razvoja. Po povratku u Rim oduševljeno je pričala o sjajnoj organizaciji savjetovanja, a onda izravno i trezveno primijetila: “Dobro restaurirate, ali zašto *samo* restaurirate?” Nisam imala pravog odgovora, iako sam dobro razumjela što me pita. Instituto Centrale per il Restauro i Opificio delle Pietre Dure, osim što restauriraju najvrjednije nacionalne umjetnine, ujedno su obrazovni centri najviše razine u Italiji. Tko bi uopće bio kompetentniji? Canadian Conservation Institute savjetuje građane kako sačuvati ono što imaju, odgovara na pisma i izdaje brošure na svojoj internetskoj stranici. Mi restauriramo, Aparna kaže, dobro.

Istina je da smo do grla zaronjeni u restauriranje. Posvećeni smo umjetninama, ali malo onome za kojeg ta umjetnina postoji. Vlasnika vidimo kao nužno zlo, posjetitelja muzeja također. Čak ni kad bismo nacionalizirali umjetnine i zabranili im pristup, ne bi im bilo onako dobro kako bismo mi htjeli. Istovremeno se toj velikoj brizi rugaju sve one umjetnine loše sreće, oni oltari i slike koje u brojnim kapelama doslovno nestaju od crvotočine i nemara, ili ih nagđuju nadrirestauratori. Nisu u našem azilu. Prisjećam se norveških restauratora, kod kojih sam boravila dvije godine ranije na tečaju o konzerviranju drva. Norveški restaurator skrbi o svim umjetninama sa svojeg područja, a ne samo o onima koje su mu donesene na radni stol. Poznaje stanje na terenu, zbog čega ima uvid u stvarne probleme i razmišlja o njihovu rješenju. To je samo ponekad restauriranje, a češće razgovor s vlasnicima, savjetovanje u vezi s upotrebom, nuđenje tehničkih rješenja koja smanju-

ju rizik od oštećenja. Takav restaurator oblikuje politiku zaštite kulturne baštine, a nije samo tehnička podrška konzervatorskoj struci.

Javnost, zaboravljeni sudionik, pojavi se kao dragocjeni suborac kada bageri iziđu na mjesto gdje ih ne želimo vidjeti i zatim ponovno nestane iz vidokruga. Bilo bi svakako poštenije da je sudionik u odlučivanju od početka do kraja, osobito na početku i na kraju. ICCROM-ov nas je tečaj podučio da je to jedini dugoročno održivi model. Jedan od predavača, Robert Gowing iz nacionalne organizacije English Heritage, sasvim nam je uzgred spomenuo projekt *Friendly Heating*. Za mene je to bio trenutak prosvjetljenja! U deset godina rada na restauriranju polikromirane skulpture nije bilo težeg problema, a sveprisutnog, nego što je grijanje u crkva-ma. Vidimo ga crno-bijelo: korisnik protiv umjetnine. Oni ili mi. Sada *Friendly Heating* smišlja grijanje koje godi i ljudima i umjetninama. I može se! Čuvanje i izlaganje nisu nespojivi.

Srećom, novosti ne dolaze baš u suhu birokratsku pustinju. Na nekim programima preventivnog i izravnog konzerviranja već postoji izravna suradnja konzervatora-restauratora HRZ-a i konzervatora iz Konzervatorskih odjela, koja se pokazala vrlo učinkovitom. Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu otvorio je vrata doktorskog studija za kandidate iz kompatibilnih struka, koji nisu povjesničari umjetnosti po školovanju. U dva sam navrata prošle godine također razgovarala sa stručnjacima s tehnoloških fakulteta koji su obzirno natuknuli kako znaju ponešto o stvarima koje zanimaju konzervatora-restauratora i nemaju ništa protiv da ih se o tome pita. Na koncu, moram se prisjetiti onih dragih ljudi kod kojih dolazim po ključ od neke udaljene kapele. Njihov je entuzijazam često dirljiv, pa sve ako i nemaju visoko školovan ukus, može ih se pridobiti za starine. Tko god u ovom poslu treba alibi za vlastitu klonulost i rezignaciju, voli pričati o tome kako je kod nas, a kako u velikom

i bogatom svijetu. Onda otiđete na ovakav tečaj i tamo vam poruše izlike. Oni imaju iste probleme, i bogati i siromašni, i veliki i mali,

i nemaju recepte za njih, ali vam zato otvore radionicu da u njoj uvježbavate suradnju i suodlučivanje. ✕



SUMMARY: SHARING CONSERVATION DECISIONS

Article describes the international course *Sharing Conservation Decisions*, held in Italy and France and organized by ICCROM. Compared

are the examples from the lectures (published in the book also reviewed here) and practice in the Restoration Centre Ludbreg.